

**PROCESE DE REVENIRE ÎN SÂNUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE A
POPULAȚIEI DE CONFESIUNI GRECO-CATOLICE
(CAZUL LOCALITĂȚII VEREȘMORT, 1923)**

Sorin TRÂNCĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Odată cu înfăptuirea Unirii Transilvaniei cu România (1918) multe comunități ale greco-catolicilor au decis să treacă la ortodoxie. A fost și cazul comunității din localitatea maramureșeană Vereșmort. Cazul examinat a demonstrat că trecerea enoriașilor de la greco-catolicism la ortodoxie s-a soldat cu mari probleme de ordin patrimonial, moral, judecătoresc. Studiul demonstrează că statul român nu a fost destul de puternic în apărarea voinței oamenilor, dând dovadă de anumite carențe sau slăbiciuni.

Cuvinte-cheie: *statul român, Transilvania, Biserica Ortodoxă Română, Vereșmort, greco-catolici, patrimoniu.*

ROMANIA REUNIFIED. RETURNS TO ORTHODOXY. CASE STUDY (VEREȘMORT, 1923)

With the realization of the reunification of Transylvania with Romania (1918) many Greek Catholic communities decided to move to Orthodoxy. It was the case of the community of the town from Maramuresh - Vereshmort. The examined case showed that the transition from Greek Catholic parishioners to Orthodoxy has resulted in serious problems of economic, moral, and judicial dimension. The study demonstrates that the Romanian state was not strong enough to defend the will of the people, showing some deficiencies or weaknesses.

Keywords: *Romanian State, Transylvania, the Romanian Orthodox Church, Vereshmort, Greek Catholics, heritage.*

Problema revenirii clericilor și enoriașilor greco-catolici la ortodoxie (după Unirea din 1918) a fost și rămâne una deosebit de actuală. În cele ce urmează ne-am propus ca, în baza documentelor studiate în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, să elucidăm cazul trecerii la ortodoxie a enoriașilor din localitatea transilvăneană Vereșmort.

Este vorba despre unul dintre cele mai celebre cazuri ale disputei ortodoxo-unite, din părțile nordice ale țării, care s-a consemnat în anul 1923 în parohia greco-catolică Vereșmort. Aici, în Maramureșul voievodal, asperitățile dintre cele două tabere (ortodocși și greco-catolici) vor fi atât de pronunțate, încât confruntările acestora vor ajunge la dimensiunile unui adevărat război confesional. În această comună credincioșii au trecut cu toții la ortodoxie în anul 1923, luând în posesie școala, biserica, casa parohială, eclezia și toată averea Bisericii Greco-catolice de aici, acestea trecând în jurisdicția Bisericii Ortodoxe. La adunarea poporului, convocată în această localitate, a fost de față și administratorul parohial unit Alexandru Leahovici, care a luat act de dorința credincioșilor de a intra sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe. Primarul comunal Petru Botici a certificat actul trecerii, motivând că foștii credincioși greco-catolici au trecut în întregime la religia ortodoxă începând cu toamna anului 1923. De asemenea, acesta aducea la cunoștință faptul că preotul rutean unit A. Leahovici nu mai poate sluji slujbele bisericesti, în Vereșmort nemaexistând uniți. Eparhiei Ortodoxe din Cluj i s-a înaintat un tablou cuprinzând 104 iscălituri ale celor trecuți și i s-a adus la cunoștință faptul că declarațiile legale nu s-au putut face pentru motivul lipsei preotului unit din localitate. Locuitorii cereau, printre altele, trimiterea, dacă era cu putință, a unui preot cunoscător și al limbii ruse, satul fiind un amestec de populație româno-ruteană, administrarea interimară a parohiei atribuindu-i-se preotului Atanasie Gânju, din Remeș. La cererea acestora, episcopul Nicolae Ivan a numit ca administrator parohial pe preotul basarabean Ioan Suslov. Parohia fiind mică și lipsită de o casă parohială, venitul stolar fiind și el foarte mic, îngreuna viața preotului de aici. Cu salariul ce-l primea nu putea trăi, iar eclezia parohială era disputată în instanță cu uniții, condițiile vitrege de aici făcându-l să se mute în comuna Remeș, la preotul Gânju, speșele legate de transport pentru fiecare duminică având a fi suportate de către creștinii din Vereșmort. Permanentizarea unei astfel de situații nu putea avea sorți de izbândă, oamenii ajungând în imposibilitatea de a plăti cheltuielile preotului lor legate de transport. În iarna anului 1925 preotul ortodox nu și-a putut procura lemne de foc, negăsind un căraș, oamenilor fiindu-le frică să nu fie chemați în instanță de către uniți. Pentru a-și putea duce traiul de la o zi la alta, preotul Suslov a fost nevoit să-și vândă pământul în Basarabia, de unde

venise, pentru ca, în cele din urmă, nemaîndurând atâtea neajunsuri, să se întoarcă acasă, împreună cu familia sa. Pentru filiația la ortodoxie credincioșii din această parte a țării vor suferi mari nedreptăți din partea funcționarilor administrativi filo-catolici; cu toate acestea, n-au putut fi clintiți din credința lor.

Pentru a cerceta situația din Vereșmort a fost trimis la fața locului protopopul din Baia Mare, Alexiu Latiș, care în raportul adresat Prea Sfințitului Nicolae Ivan releva o situație de-a dreptul critică pentru ortodocși, constatând următoarele: a) credincioșii din Vereșmort și Remeș erau în totalitate ruteni, excepție constituind cele 5-6 familii românești, oameni săraci și fără pregătire culturală; b) sub regimul maghiar locuitorii de aici și-au câștigat cele trebuincioase traiului ca lucrători forestieri, dar, ca urmare a situației politice actuale, apărute prin formarea Statului Național Unitar – rezultat al delimitării frontierelor, au rămas fără câștig.

Tensiunile de la Vereșmort nu vor stagna. Din contră, în perioada 1923-1925 locuitorii comunei amintite vor fi împrocuați de către greco-catolici, li se vor sechestra vitele, recoltele de pe câmp și casele. Întâlnindu-se la Sighet cu vicarul unit Andrei Szobai, disperați, vereșmortenii i-au cerut explicații pentru sechestrarea bunurilor de către avocații catolici. Răspunsul vicarului a fost acela că vor fi scutiți de toate datoriile din anii trecuți, dacă vor reveni la catolicism. Dacă nu o vor face, atâta timp cât vor persista în ortodoxie, li se va sechestra și ultima vacă din ogradă.

Atitudinea ostilă a Bisericii Unite față de mișcarea de revenire la credința ortodoxă a credincioșilor din această localitate o desprindem și din acțiunea în forță realizată de către vicarii uniți Szobai și Boroș. Într-o zi de sărbătoare (Schimbarea la față, 6 august) aceștia, însoțiți de 8 preoți, au descins cu toții în localitățile Crăciunești, Rodna de Sus și Lunca, au venit în Vereșmort și, împreună cu jandarmii și primarii catolici, au sechestrat biserica cu forță. Acest abuz se derula în timp ce protopopul ortodox Latiș și preotul Gînju săvârșeau Sfânta Liturghie, greco-catolicii lovind cu picioarele în ușa bisericii. Deoarece toți credincioșii ortodocși au mărturisit împreună cu preotul că nu vor preda biserica decât numai morți, procesiunea greco-catolică a încetat. Vicariatul greco-catolic rutean din Maramureș, neîmpăcat cu „statu-quo-ul” din Vereșmort, a înaintat Ministerului Cultelor și Artelor o adresă, prin care cerea intervenția acestuia în rezolvarea disensiunilor de aici favorabilă părții unite pe baza a două considerente:

1) În comuna Vereșmort existau, conform certificatului primăriei, 502 suflete unite, dintre care doar 86 erau ortodocși.

2) Biserica și imobilele bisericii aflate în folosința ortodocșilor să fie trecute în jurisdicția greco-catolicilor. În acest sens, Ministerul Cultelor să facă demersurile necesare, îndrumându-l pe prefectul de Maramureș și pe prim-pretore să preia de la ortodocși biserica și imobilele ei. Între cele două biserici românești, ortodoxă și greco-catolică din Vereșmort, se va iniția un proces judecătoresc de lungă durată, având la bază dreptul de folosință asupra bisericii și a averii bisericesti. Consistoriul ortodox din Cluj va înainta și el mai multe adrese, având ca destinație Directoratul ministerial al Cultelor, prin care cerea reglementarea urgentă a situației fostei parohii unite din această localitate, împreună cu averea ei și luarea de măsuri față de persecuțiile și josițiile la care era supusă populația ortodoxă din această parte a țării.

În anul 1925, Ministerul Cultelor înaintează Eparhiei Ortodoxe a Clujului o copie a rapoartelor de anchetă întreprinse de către prefectura județului Maramureș pentru acest caz. În mod surprinzător, ortodocșii vor constata că cercetările făcute de către Pretura plasei Sighet catalogau insinuările Consistoriului clujean ca fiind nefondate, credincioșilor ortodocși nefăcându-li-se nici o nedreptate, nefiind pedepsiți sau batjocoriți. Dacă jandarmii i-au scos din biserică pe ortodocși, acest lucru s-a derulat în limite legale, în urma unei sentințe aduse de judecătorie, ei ocupând în mod ilegal avutul bisericii unite. Diferendul ortodoxo-unit în privința bisericii și a sesiei parohiale va ajunge în cele din urmă la Înalta Curte de Casație, care va emite Decizia cu numărul 2110/1925, prin care se va hotărî că pârâții Suslov Ioan (preot), Adrucovicz Niculae, Popovici Gheorghe, Botiș Petre, Covaci Teodor, Pihaliuc Dumitru și Harnic Niculae sunt nevinovați. S-a constatat că amintiții au luat în posesiune terenul fostei Biserici greco-catolice, invocând trecerea tuturor credincioșilor Bisericii unite la credința ortodoxă. Reclamantul preot unit Leahovic, fiind lipsit de credincioși, se strămută în Crăciunești. Deoarece preotul unit a funcționat în Vereșmort doar până în primăvara anului 1924, el nu mai avea calitatea de reprezentant al bisericii atâta timp cât ființa juridică a acestei biserici nu-și mai avea existența legală. Motivația Curții de Casație consta în aceea că personalitatea juridică susceptibilă de drepturi și obligațiuni a unei biserici o constituia nu edificiul, ca loc de întâlnire a credincioșilor respectivei religii, și nici averea afectată întreținerii ei, ci obștea credincioșilor respectivei confesiuni. Ei uzitează de edificiu în scopul manifestărilor externe, iar de avere – ca mijloc de a o cultiva și întreține. Biserica unită

împreună cu credincioșii acesteia avea dreptul de a folosi edificiul și de a administra averea acesteia atâta timp cât comunitatea religioasă exista. Odată cu trecerea obștii în integralitatea ei la ortodoxie, biserica (edificiu), împreună cu averea afectată ei, trebuia să servească implicit religiei adoptate de către comunitate, adică credincioșilor ortodocși, care au luat în posesie averea acesteia încă din anul 1924. În mod paradoxal, Judecătoria din Sighet nu a ținut seama de părerea Ministerului Cultelor, exprimată prin ordinul nr.13723/1924, care recunoștea înființarea parohiei ortodoxe din Vereșmort și care constata încetarea existenței Bisericii unite. Mai mult, judecătorul de ocol Botez îi va recunoaște preotului reclamant Leahovicz dreptul de posesiune asupra averii unei biserici ce încetase a-i mai aparține, exprimându-se în termeni murdari, spunând că scuipe pe hârtiile pe care preotul ortodox Suslov le anexa la cauza procesului. Prin aceasta se săvârșea un vădit exces de putere din partea unui judecător filo-unit, care prin atitudinea sa ignora o decizie ministerială, înlăturând eficacitatea și aplicabilitatea unui act guvernamental. Această atitudine nedemnă a judecătorului din Sighet va face obiectul unei alte anchete, inițiate, la ordinul Ministrului Justiției, de către Curtea de Apel din Oradea Mare [1].

Tensiunile din Vereșmort nu se vor aplana, preotul rutean Leahovicz înaintând recurs contra deciziei de intabulare nr.11/1927, emise de către Judecătoria mixtă Sighet. Prin acest demers se prelungea starea de agonie a credincioșilor ortodocși, dar și anormalitatea viciilor procedurale inițiate de către greco-catolici. Preotul în cauză n-avea nici un drept să reprezinte parohia în instanță, cu atât mai mult să introducă recurs împotriva intabulării făcute de către Judecătoria sigheteană, aceasta nefăcând altceva decât să aplice o sentință a celei mai înalte instanțe judecătorești a țării, Înalta Curte de Casație. Procesele interminabile l-au determinat pe preotul ortodox Gheorghe Batariuc să facă 13 călătorii la București, în cauza proceselor credincioșilor din Vereșmort, Valea Porcului, Ferești și Cornești, cheltuind din spesele personale 16 900 lei, cheltuieli procesuale care au determinat Ministerul Cultelor să acorde suma de 8000 de lei, în vederea plății avocatului Fried Abraham, desemnat să apere Biserica Ortodoxă din Vereșmort în procesul acesteia cu Episcopia Greco-catolică [2].

Starea de persecutare a elementului ortodox din această localitate maramureșeană de către diriguitorii administrației locale o putem desprinde din adresa administratorului parohial Paul Teodorean, înaintată Consiliului Eparhial Cluj pe data de 12 decembrie 1926. Din aceasta aflăm că, pe data de 11 decembrie 1926, la sediul primăriei din Vereșmort a poposit notarul de circumscripție Eugen Moiş, citându-i pe cei care au trecut la ortodoxie să se subscrie individual pe niște declarații, pretextând că face o cercetare asupra religiei locuitorilor. Refuzând să semneze, oamenii au fost insultați și înjurați. Nu a scăpat de ofense nici preotul ortodox, cerând explicații notarului pentru motivul investigației credincioșilor săi. I s-a vorbit batjocoritor: „Dacă te-am chemat aici, e că trebuie să dai declarația ce ți-o cere-o, de nu, încă odată îți zic: ieși” [3].

Acestea au fost doar câteva dintre metodele uzitate de către unii funcționari administrativi și îndreptate asupra a tot ceea ce însemna „ortodoxie”. Din scrisoarea preotului Teodoreanu putem desprinde cuvinte evocatoare pentru suferința, starea de umilință la care era supus creștinul transilvănean ortodox: „Iată-mă eu preot al religiei de stat, membru în consiliul comunal, învățător, cetățean al României, originar român, sunt dat afară dintr-un local, spre bucuria, batjocura celor câțiva unguri ce-l înconjură pe domnul notar. Iată administrația în serviciul străinilor, pentru a dărâma ce e românesc și ce e creștinesc. Iată procedeele atât de nu știu cum să le numesc, pentru a sili pe credincioși să treacă la catolicism. Pe unul îl înjură, la altul îi dă cu piciorul, altuia îi spune că-l vor spânzura...” [4].

În anul 1927 trecerea la ortodoxie a locuitorilor din localitatea Vereșmort nu era nici pe departe clarificată de către organele administrației locale, fapt ce-l putem constata din adresa prefectului Maramureșului către ofițerul stării civile din localitate, căruia i se cerea rezolvarea acestei chestiuni în regim de urgență [5].

În ceea ce privea intabularea, situația nu se prezenta într-o viziune optimistă pentru ortodocși, avocatul Petru Meteș înștiințând în anul 1930 Consiliul Eparhial din Cluj că situația era foarte delicată, evocând un lucru dureros pentru soarta ortodoxiei maramureșene: „...azi, sub regimul actual în Maramureș, e greu să câștigăm un proces față de uniți” [6].

Analiza situației din localitatea Vereșmort demonstrează că statul român nu a dat curs rezolvării pozitive a locului Bisericii și a patrimoniului acesteia pentru ortodocșii vereșmorteni, deși sentința Înaltei Curți de Casație și Justiție dăduse câștig de cauză ortodocșilor încă din anul 1925. Bineînțeles, nu om generaliza, dar acest caz concret, pe care l-am expus, demonstrează că lăncezeala de care a dat dovadă statul român în rezolvarea unor aspecte confesionale atât de stringente, cum au fost trecerile religioase de la un cult la altul, a

lăsat să se întrevadă defectuoșitatea, dar și incapacitatea acestuia de a soluționa problemele majore de pe făgaș spiritual. Situația era cu atât mai stringentă cu cât de rezultatul muncii factorilor responsabili ai statului, în atât de încrâncenata problemă confesională, depindea însăși liniștea sufletească a credincioșilor ardeleni și însăși pacea internă a României Mari.

Bibliografie:

1. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (AAVFC), dosar nr.III-283/1927, act. nr.695 din 3.II.1928 (aici și în continuare dosarele nu au fost paginate).
2. AAVFC, dosar nr.III-153/1928, actele nr.1433 din 1.III.1928 și nr.3066 din 1.V.1928 (Băsești); dosar nr.III-183/1928, actul nr.2246 din 29.III.1928 (Mănești) și dosar nr.III-127/1928, actul nr.1180 din 21.II.1928 (Băița).
3. AAVFC, dosar nr.III-763/ 1927, actul nr.7678 din 28.XI.1927.
4. AAVFC, dosar nr.III-800/1926, actul nr.8367 din 22.XII.1927.
5. AAVFC, dosar nr.III-283/1927, actul nr.1689 din 9.III.1928.
6. AAVFC, dosar nr.III-32/1924, actul nr.4356 din 21.IV.1928 și actul Sfântului Sinod nr.300 din 19.VI.1928.

Prezentat la 01.06.2013